

Отримано: 16.12.2022

Прорецензовано: 26.12.2022

Прийнято до друку: 28.12.2022

e-mail: irynaladanivska@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8789-0736>

DOI: 10.25264/2519-2558-2022-16(84)-128-131

Ладанівська І. Ю., Думашівський Я. Є. Ефективна педагогічна діяльність викладача вищої школи в умовах змішаного навчання – записка якісного опанування студентами іноземної мови. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острого: Вид-во НаУОА, 2022. Вип. 16(84). С. 128–131.

УДК: 378:616-053.2

Ладанівська Ірина Юріївна,
аспірант спеціальності 011 “Освітні, педагогічні науки”, асистент,
Львівський національний університет імені Івана Франка
Думашівський Ярослав Євгенович,
кандидат філологічних наук, доцент,
Львівський національний університет імені Івана Франка

ЕФЕКТИВНА ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ В УМОВАХ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ – ЗАПОРУКА ЯКІСНОГО ОПАНУВАННЯ СТУДЕНТАМИ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

У статті проаналізовано особливості педагогічної діяльності викладача української вищої школи в умовах змішаного навчання, спричиненого інформаційною революцією, епідемією коронавірусу та війною. Ці чинники є рушієм цифрової трансформації освіти, що особливим способом впливає на якість засвоєння іноземного матеріалу в процесі вивчення іноземної мови. Основну увагу зосереджено на індивідуальному розвитку особистості, адже цей підхід є надвичайно важливим в умовах стрімкого переходу людства від індустріальних до науково-інформаційних технологій, а прогрес країни залежить передусім від інтелектуального потенціалу нації, особливо в час становлення, перебудови чи відродження країни. Автори описують також особистісно-професійні якості та риси викладача вищої школи, до яких належать любов, повага до студентів, його організаторські здібності, широка ерудиція, евристичність мислення, інтелігентність, почуття гумору тощо. У професії викладача особливо значущими є духовні, моральні, національно-патріотичні, громадянські, глибокі професійні знання, вміння і навички, з-поміж яких одним з основних є організація навчальної діяльності студентів.

Парадигма взаємодії вимагає ставлення до студентів як партнерів, рівних співпрацівників або ж співрозмовників. Надзвичайно важливим соціально-психологічним чинником навчання є його мотивація, адже від нього залежить успішність та ефективність навчальної діяльності, загалом. У дослідженні розглянуто, зокрема, особливості “лекційного методу”, його риси і структуру, оскільки нинішня українська вища школа, як і система освіти, загалом, перебуває в очікуванні нового типу викладача, який буде і наставником, і другом, і психологом у цей непростий для країни час, бо записка процвітання держави є саме освічена молодь, яка будуватиме, відновлюватиме та перетворюватиме свою країну.

Ключові слова: педагогічна діяльність, змішане навчання, новий тип викладача, гуманізація, мотивація, лекція, інноваційні технології.

Iryna Ladaniv's'ka,
post-graduate student of specialty 011 “Educational, Pedagogical sciences”,
assistant professor,
Ivan Franko National University of Lviv
Yaroslav Dumasivskyi,
PhD in Philology, Associate Professor,
Ivan Franko National University of Lviv

EFFECTIVE PEDAGOGICAL ACTIVITY OF A HIGH SCHOOL TEACHER IN CONDITIONS OF MIXED LEARNING AS A GUARANTEE OF HIGH-QUALITY MASTERY OF A FOREIGN LANGUAGE BY STUDENTS

The article analyzes the peculiarities of the pedagogical activity of a teacher of the Ukrainian higher school in the conditions of mixed education caused by the information revolution, the coronavirus epidemic, and the war. These factors are driving the digital transformation of education. The main focus is on the individual development of the personality, because this approach is extremely important in the conditions of the rapid transition of humanity from industrial to scientific and information technologies, and the progress of the country depends primarily on the intellectual potential of the nation, especially during the formation, reconstruction or development of the country. The authors also describe personal and professional qualities and traits of a teacher of higher school, which include love, respect for students, organizational skills, broad erudition, heuristic thinking, intelligence, sense of humor, etc. The profession of a teacher needs spiritual, moral, national-patriotic, civic, deep professional knowledge, abilities and skills are particularly significant, among which the organization of students' educational activities is one of the main ones.

The paradigm of interaction requires treating students as partners, equal collaborators and interlocutors. An extremely important socio-psychological factor of learning is its motivation, because the success and effectiveness of educational activities, in general, depends on it. The study considered, in particular, the peculiarities of the “lecture method”, its features and structure, because the current Ukrainian higher school, as well as the education system, in general, is waiting for a new type of teacher who will be a mentor, a friend, and a psychologist in such a difficult time for the country, because the key to the country's prosperity is precisely the educated youth who will build, restore and transform their country.

Keywords: pedagogical activity, blended learning, new type of teacher, humanization, motivation, lecture, innovative technologies.

Постановка проблеми та її значення. У третьому тисячолітті людська раса вступила до нової цивілізаційної епохи. Відійшло в минуле ХХ ст., про яке данський філософ С. К'єркегор сказав: “Катастрофа людства ХХ ст. полягає в тому, що воно відійшло від духовності. Тому я стаю осторонь і причиняю за собою двері”.

У XXI ст. нам доводиться розв'язувати грандіозні проблеми в соціально-педагогічній галузі, оскільки саме зараз перед освітою постають небачені раніше вимоги. Світова епідемічна криза, спричинена коронавірусом, а також війна є чи не основними рушіями цифрового перетворення освіти.

Актуальність теми. Ця тема є надзвичайно актуальна, адже сучасне суспільство стає все більш людиноцентристським. Основною передумовою сталого соціально-економічного прогресу в умовах, коли відбувається стрімкий перехід людства від індустріальних до науково-інформаційних технологій, а отже володіння навичками вільного володіння іноземною мовою в межах своєї професійної діяльності, загалом, є індивідуальний розвиток особистості. Розвиток кожної країни залежить, насамперед, від наявності та дієвості інтелектуального потенціалу нації. В міжнародному змаганні в умовах тотальної глобалізації тільки та країна зможе успішно просуватися вперед, яка забезпечить розвиток основних сфер діяльності – насамперед інтелектуальної. При цьому не варто забувати, що великою цінністю є не лише інтелектуальне багатство, а й високий рівень вихованості, моралі, духовності громадян (Пантюк, 9).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Численні дослідження сучасних вітчизняних науковців, розкривають різноманітні аспекти дослідження новітніх підходів до підвищення якості навчального процесу. Серед них, наприклад, праці М. П. Мединського, П. Сікорського, А. І. Кузьмінського, Я. Коменського та інших, де учені проводять системний аналіз особистісних характеристик викладача і студента, що допомагає зрозуміти найефективніший і найпростіший спосіб подолання перепон для переходу до дієвої організації навчальної діяльності студентів в умовах різноманітних суспільних катаклізмів.

Метою статті є потреба науково обгрунтованого розв'язання низки кардинальних проблем, які сприятимуть якісному засвоєнню іноземних знань і набуття студентами у спілкування іноземною мовою, а саме:

I. Гарантувати високу дієздатність людини в умовах, коли зміна ідей, знань і технологій відбувається значно швидше, ніж зміна поколінь.

II. Виробити в людини здатність ефективно діяти в умовах нових суспільно-економічних реалій (глобалізації, інформатизації, розвитку високих технологій, пандемії коронавірусу, війни і тотального блекауту).

III. Знімати контрасти між матеріальністю і духовністю, культивувати в кожній особистості почуття національної гідності, культуру спілкування.

IV. Забезпечити систему освіти інноваційним поступом, змінністю, динамізмом і, зрештою, високою якістю самої послуги.

Виклад основного матеріалу дослідження. XXI ст., висуваючи нові вимоги до освіти, надає нам також нові можливості для ведення освітньої діяльності, що пов'язано, передусім, із сучасними інформаційними технологіями, розвитком комп'ютерної техніки і т. і. Впровадження інноваційних методів навчання накладає певний тягар на педагогів, оскільки вони часто піддаються скептицизму й критиці у висловлюваннях як учнів і студентів, так і адміністрації навчальних закладів. Дистанційне навчання, до якого треба було перейти і звикнути без відповідної належно підготовки чи навіть можливості вибору, не стало винятком із цієї тенденції, хоч дистанційне або змішане навчання і не є абсолютно новим для української освітньої спільноти. Побіжний огляд літератури доводить майже 30-річну історію дискусій на ці теми, починаючи з переходу від чистого онлайн-навчання до створення середовища змішаного навчання як такого (Bonk С., Kim К.-J., & Zeng Т., 12). Велика кількість статей, присвячених опису освітнього процесу в онлайн-середовищі, зосереджують увагу на перевагах такого педагогічного процесу і певному ігноруванні можливих негативних наслідків (Bonk С., Kim К.-J., & Zeng Т., 12: 553).

Однак, зауважимо, що освіта у XXI ст. – це не лише надання знань і вихованості особистості. Освіта в добу глобалізації та високих технологій – це чинник соціальної стабільності, економічного добробуту, конкурентності й національної безпеки. Це базова загальнонаціональна проблема, тому надзвичайно важливим є саме поцінування гідності педагога, науковця та інтелектуала. Це також одна з вимог філософії XXI ст., бо педагог, викладач – це дзеркало суспільства, і кожна доба висуває до нього свої вимоги. Отож, усі процеси, що відбуваються в суспільстві, тією чи іншою мірою зачіпають особу викладача вищої школи, а надто, коли йдеться про глибинні трансформаційні процеси, які ми переживаємо. Такі високі вимоги до викладача сучасної української вищої школи знаходимо в Доктрині освіти в Україні XXI ст., Законі України про освіту (Закон України “Про освіту”, 3). Ще на Першому українському педагогічному конгресі у Львові (1935), високе звання вчителів-викладачів визначалося тим, що вони були “жрецькими обнови і восересіння” (Сікорський, 10: 7). На цьому ж конгресі головний доповідач, поет Василь Пачовський підкреслював, що “вчитель мусить бути чимось більшим, ніж учителем – мусить бути дослідником, громадянином на весь ріст в кожному ділі, кожному кроці, в кожному слові, бо він сповнює місію апостола” (Вишневецький, 2: 16). Таким чином, він має творити нових людей, він формує через своїх студентів родину, місто, громадянство, цілу націю, загалом.

Практика навчання, виховання, передання людського досвіду сягає глибини тисячоріч. Минулі епохи в системі національної освіти були позначені такими негативними категоріями, як авторитарність, недемократичність та жорстокість. Окремі особистості, які займалися освітньою діяльністю, заперечували будь-яке насилля в педагогіці. Свою працю вони показували й обстоювали, почасти, навіть ціною власного життя. Серед педагогів-гуманістів не слід забувати Яна Коменського, Жана-Жака Руссо, Константина Ушинського, Григорія Ващенко та інших. Тому, створення сучасної гуманістичної педагогіки вимагає, відповідно, появи нового типу викладача. Це питання завжди турбувало й турбує сучасну науково-педагогічну громадськість, адже від їхнього вирішення значною мірою залежить результат реформування вищої школи в Україні.

Викладач Вищої школи – це, насамперед, творча особистість, бо тільки він спроможний підготувати творчого, в майбутньому, фахівця. Важливими напрямками ефективної діяльності вищої школи є демократизація, гуманізація та гуманітаризація навчання. Вимоги принципу гуманізації ставлять студента головною постаттю навчального закладу, бо саме він має відчутти особливе ставлення до себе, тому, наприклад, навіть звертання викладача до студента на “Ви” морально підносить вагу студентів, позитивно впливаючи на них.

Доброзичливість, повага, чуйність, милосердя, тактовність – надійні чинники виховання молодих людей. Звісно ж, неприпустимими є випадки, коли окремі викладачі, наприклад, напередодні або ж у процесі проведення іспитів нагнітають негативну психологічну атмосферу, створюють нервові напруження або ж удаються до образ чи навіть принижень.

Зрозуміло також, що турбота про здоров'я майбутніх фахівців – найважливіша наша доброчинність у системі гуманістичного виховання студентської молоді. Тому, основна функція викладача – зробити заняття результативним. Однак, наведене вище твердження не означає, що роль викладача як режисера навчального процесу зменшується. Вплив викладача на процес діяльності студента полягає в тому, що він залишається також основним джерелом додаткової інформації, тобто фактором, що скеровує працю студента, надає йому значну допомогу, гарантуючи при цьому максимум його самостійності й незалежності як складової процесу навчання. Таким чином, майстерність викладача якраз полягає в тому, щоб уміло організувати та вести процес навчання і водночас “стояти осторонь”, тобто залишаючи студентів роль інтелектуального лідера. Щоб улаштувати належним чином співпрацю викладача й студента, під час змішаного навчання викладач повинен ретельно готувати навчальні завдання, детально продумувати хід їх виконання. З одного боку, це зберігає за викладачем функцію управління, а з іншого – дає студентів можливість самостійно працювати, тому цей тип взаємин є надзвичайно ефективним і результативним.

Зрозуміло, що реалізація навчальної мети продиктована науково-методичними методами і прийомами навчання і націлені на урізноманітнення видів і характеру навчальної праці, що, своєю чергою, унеможливить порушення дисципліни в середовищі студентів. Під час змішаного навчання дуже важливими є системність і мотивація, а також різноманітні інноваційні методи, типи завдань, освітні платформи, адже вони роблять заняття жвавими, продуктивними і, відповідно, результативними.

Як було згадано вище, сутність педагогічної взаємодії полягає в демократичному і гуманному ставленні до студента, забезпеченні його права на власну гідність, на повагу, на право вибору, на власну думку тощо. Педагогічна взаємодія складається там, де суб'єкти навчального процесу, тобто студент і викладач, об'єднані спільними поглядами і прагненнями, спільними національно-духовними ідеалами. В самій основі цього підходу лежать демократизація та гуманізація взаємин між викладачем і студентом, тобто така педагогіка взаємодії визначає істинно демократичний спосіб співпраці педагога і студента, що передбачає безумовну рівність обох сторін у праві на повагу, довір'я, доброзичливе ставлення і взаємну вимогливість.

Отже, педагогічна парадигма взаємодії вимагає ставлення до студентів з боку викладача як до партнерів, рівних співпрацівників чи співрозмовників, тобто йдеться про певний розподіл функцій викладача та студента (Кузьмінський, 5).

Ефективність і успішність навчальної діяльності залежить іще від одного надважливого соціально-психологічного чинника – мотивації навчання. Мотив – це, як відомо, внутрішня спонукальна сила, що забезпечує значний інтерес особи до пізнання та активує його розумові зусилля. Мотивами можуть бути різноманітні потреби – фізичні, психічні, соціальні, а також інтереси, захоплення, схильності, емоції, установки, ідеали і т. і. За С. Рубінштейном, “мотив як спонукач – це джерело дій”. Але щоб стати таким, він має сформуватися (Роганова, 11: 48).

Зазвичай визначають кілька груп мотивів:

соціальні – це прагнення через учіння утвердити свій соціальний статус у суспільстві чи в конкретному соціальному колективі;

спонукальні – вплив на свідомість батьків, порад, прикладів, членів колективу;

пізнавальні – пробудження пізнавальних інтересів. Пізнавальна діяльність є провідною сферою у життєдіяльності людини;

професійно-ціннісні – прагнення отримати ґрунтовну професійну підготовку для ефективної діяльності в різних сферах життя;

меркантильні – зумовлені матеріальною вигодою особистості. Вони діють лише вибірково.

В педагогічній науці вироблено також інші підходи до класифікації мотивів навчання.

“Лекційний метод”, за визначенням Г. Ващенко, це пасивний метод готових знань. Лекція, промова має дуже давнє коріння (Ващенко, 1: 24). Так лекція була основною формою навчання ще в середньовічних університетах. В наш час лекція теж залишається провідною формою проведення навчання у вищій школі, бо як засвідчує практика, без лекцій вища школа працювати не може, оскільки оволодіти великими масивами знань завдяки виключно самостійній праці неможливо. Академічна лекція у вищій школі відриває навчальному завданню конкретної дисципліни і спрямована на реалізацію відповідної програми, що ставить певні вимоги до змісту, структури, технології і методики до її проведення. Під час змішаного навчання лекції зазвичай проводять в онлайн-режимі, а це дозволяє викладачеві використовувати всі можливості комп'ютерних технологій. Тому, такі лекції стають яскравішими, інтерактивними, легшими для запам'ятовування і сприйняття. Викладачі тепер мають змогу представити наочно новий матеріал, наприклад зробити презентацію чи показати короткі відео, які зможуть краще пояснити матеріал. Т. В. Коханська, Н. В. Ключникова у статті “Переваги та недоліки дистанційної освіти в умовах розвитку інформаційних технологій та телекомунікацій” зауважує, що основна перевага таких матеріалів – це можливість студентів самостійно користуватися лекційними матеріалами в будь-який зручний для нього час (Коханська, Ключникова, 4).

Студенти повинні розуміти і бути зацікавленими змістом лекції. Важливою умовою є ораторська педагогічна майстерність лектора, його мовленнєва культура. Значущі моменти виділяти інтонацією, зміною темпу, повторенням. Мова лекції має бути виразною, ясною, чіткою та простою. Найкраще – сприймається імпровізований виклад. Також надзвичайно чільне місце посідає наочність викладення матеріалу, адже так легше сприймати інформацію. Викладач може використовувати презентації, таблиці, платформи для наочного презентування інформації.

Особливо значущим явищем у XVI-XVII ст. були братські школи в Україні та Білорусь, які й започаткували основу класно-урочної системи навчання дітей та студентів (Мединський, 8: 84). Цю систему згодом обґрунтував чеський педагог Я. А. Коменський (“Велика дидактика”). Ця класно-урочна система знайшла поширення в усьому світі і застосовується досі.

Зазначеній системі властиві ще й визначення тривалості заняття (від 30 хв. до 45 хв.). Відтоді педагоги, вчені працюють над вдосконаленням уроку в часових рамках 30-45 хв. (Коменський, 6). І цьому вдосконаленню, як бачимо, немає меж.

Успіх навчального процесу, як такого, значною мірою залежить від одержання й опрацювання зворотньої інформації про студента. Серед чинників на основі яких викладач буде свою тактику навчання студентів, слід виділити фактичний рівень знань, умінь і навичок, здібності, нахили, запити і практичні цілі, вікові і фізіологічні особливості і т. і. Узагальнений висновок у кожному окремому випадку повинен давати чітку картину можливостей і схильностей студентів до виконання поставлених завдань.

Висновки. Виходячи з викладеного вище, стає зрозумілим, що постать викладача сучасної вищої школи – це основна фігура в організації навчання, розвитку й виховання студентів. Викладач – творча особистість, спрямована підготувати нове майбутнє покоління. Вчитель – це менеджер навчання, а студенти – його співпрацівники, колеги. Він досконало володіє системою ефективних методів і прийомів викладання: традиційних і новітніх, продиктованих інформаційною революцією, пандемією коронавірусу та війною. У своїй діяльності успішний викладач творчо й ефективно поєднує засоби вербального і невербального спілкування, запроваджує високі й оптимальні рівні навчальної праці, надаючи, при цьому, все більшої уваги електронним засобам комунікації – основної вимоги сьогодення.

Література:

1. Ващенко Г. Г. Загальні методи навчання : підруч. для педагогів. К. : Укр. вид. спілка, 1997. 415 с.
2. Вишневіський О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки: навчально-методичний посібник. Дрогобич: Коло, 2006. С. 280.
3. Закон України «Про освіту». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
4. Коханська Т., Ключникова Н. “Переваги та недоліки дистанційної освіти в умовах розвитку інформаційних технологій та телекомунікацій”. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/48405756.pdf>
5. Кузьмінський А. І., Омеляненко В. Л. Педагогіка: навч. пос. К., 2003. С. 210.
6. Коменський Ян Амос. Вибрані педагогічні твори: у трьох томах. Т.1. Велика дидактика / Ян Амос Коменський; під ред. з біограф. нарисом і примітками проф. Красновського А. Л. К. : Рад. школа, 1940. 248 с.
7. Мачинська Н. І., Стельмах С. С. Сучасні форми організації навчального процесу у вищій школі: навчально-методичний посібник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2012. 180 с.
8. Мединський Є. М. Братські школи України і Білорусії в XVI-XVII століттях: [монографія]. К. : Рад. школа, 1958. 210 с.
9. Пантук М. П. Аксиологічні основи професіограми вчителя як суб'єкта виховання (історичний аспект). *Педагогічний альманах*. 2013. Вип. 20. С. 31–34.
10. Сікорський П. Перший український педагогічний конгрес та його вплив на розвиток освіти в Україні (до 80-ти річчя від часу проведення). Львів: Товариство «Рідна школа»: сторінки минулого і сьогодення. 2015. С. 6–8.
11. Роганова М. В. Виховання духовної культури у студентів вищих навчальних закладів в інтегрованих групах навчання: теорія і практика [монографія]. Краматорськ: ДІТМ МТУ, 2010. 454 с.
12. Bonk, C., Kim, K.-J., & Zeng, T. (2006). Future directions of blended learning in higher education and workplace settings. In: C. Bonk & C. R. Graham (Eds.), *Handbook of blended learning: Global perspectives, local designs*. San Francisco: Pfeiffer Publishing. P. 550–568.

References:

1. Vashchenko H. G. General teaching methods: tutorial. for teachers. K.: Ukr. view. union, 1997. 415 p.
2. Vishnevskyi O. Theoretical foundations of modern Ukrainian pedagogy: educational and methodological guide. Drohobych: Kolo, 2006. P. 280.
3. Law of Ukraine “On Education”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
4. Kokhanska T., Kliuchnykova N. “Advantages and disadvantages of distance education in the conditions of the development of information technologies and telecommunications”. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/48405756.pdf>
5. Kuzminskyi A. I., Omelyanenko V. L. Pedagogy: teaching assistant. K., 2003. P. 210.
6. Comenius Jan Amos. Selected pedagogical works: in three volumes. T.1. Great Didactics / Jan Amos Comenius; under the editorship with biographer essay and notes by Prof. A. L. Krasnovsky. K.: Rad. school, 1940. 248 p.
7. Machynska N. I., Stelmakh S. S. Modern forms of organization of the educational process in higher education: educational and methodological manual. Lviv: Lviv State University of Internal Affairs, 2012. 180 p.
8. Medynskyi E. M. Fraternal schools of Ukraine and Belarus in the XVI-XVII centuries: [monograph]. K.: Rad. school, 1958. 210 p.
9. Pantiuk M. P. Axiological foundations of the professional profile of the teacher as a subject of education (historical aspect). *Pedagogical almanac*. 2013. Issue 20. P. 31–34.
10. Sikorskyi P. The First Ukrainian Pedagogical Congress and its influence on the development of education in Ukraine (to the 80th anniversary of its holding). Lviv. Comrade in “Native school”: pages of the past and present. 2015. P. 6–8.
11. Roganova M. V. Education of spiritual culture among students of higher educational institutions in integrated study groups: theory and practice [monograph]. Kramatorsk: DITM MTU, 2010. 454 p.
12. Bonk, C., Kim, K.-J., & Zeng, T. (2006). Future directions of blended learning in higher education and workplace settings. In: C. Bonk & C. R. Graham (Eds.), *Handbook of blended learning: Global perspectives, local designs*. San Francisco: Pfeiffer Publishing. P. 550–568.